

Rostysław Kramar

Монархічна ідея як джерело натхнення для діячів української культури з середовища греко-католицької Церкви (1920-1930 рр.)

Acta Polono-Ruthenica 14, 115-125

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rostysław Kramar
Warszawa

Монархічна ідея як джерело натхнення для діячів української культури з середовища греко-католицької Церкви (1920–1930 рр.)

Українська консервативно-монархічна ідея викристалізувалася напередодні Першої світової війни. Формувалася вона шляхом поєднання домагань правобережної шляхти з традиційними козацько-гетьманськими ідеалами шляхти лівобережної. Особливу роль у формуванні світоглядних та ідеологічних засад українського монархізму відіграла польська правобережна шляхта¹. Знаковою постаттю у процесі становлення гетьмансько-монархічного руху в Україні був один із провідних тодішніх українських інтелектуалів Вацлав Липинський, для широкого загалу більше відомий як В'ячеслав Липинський. „Вихідним пунктом політичної теорії В. Липинського, – підкреслює сучасний дослідник наукової спадщини видатного консерватиста, – слід вважати його активне прагнення виявити причини занепаду української державності за часів Хмельниччини та Центральної Ради з метою її відновлення в майбутньому, що стимулювало розробку вченим альтернативної тодішній соціалістичній ідеології консервативно-монархічної”².

Події Першої світової сприяли швидкому становленню української монархічної ідеї в її галицькому варіанті. Вирішальним був 1918 р., коли погляди консервативних середовищ нечисленної галицької української шляхти зазнають фундаментальних змін – лояльні до Австро-Угорської

¹ В. Потульницький, *Роль польської шляхти у формуванні світоглядних та ідеологічних засад українського монархізму в другій половині XIX – на початку XX ст.*, [в:] *Проблеми слов'янознавства*, Київ 2000, вип. 51, с. 57–68; В. Потульницький, *Український консервативний рух в середовищі галицької еліти на початку 20-го століття*, [в:] *Історіографічні дослідження в Україні*, вип. 11: *Збірник наукових праць на пошану вченого-історика, доктора історичних наук, професора Р. Г. Симоненка*, відп. ред. Ю. А. Пінчук, Київ 2002, с. 81, 87.

² М. Гордієнко, *Сутність та основні засади концепції української державності В'ячеслава Липинського*: Автореферат дисертації на здобуття ступеня кандидата історичних наук, Київ 1999, с. 4.

імперії монархісти-автономісти схилиються до думки про можливість створення незалежної галицько-української монархії, очоленої членом династії Габсбургів³. Відповіддю на очікування галицьких консерваторів була поява такого феномена українського політичного життя як ерцгерцог Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний), який сподівався посісти галицько-український монарший трон. У контексті даної розвідки треба згадати, що деякі з активних галицьких пропагандистів монархічної ідеї ще й у міжвоєнний період пов'язували надії на майбутність України з цим представником династії Габсбургів. Скажімо, публіцист Василь Панейко, який наприкінці 1920-х спричинив розвиток церковного спору „окциденталістів” та „орієнталістів” у широку суспільну дискусію про цивілізаційний вибір українського народу, ще в тридцять роки був політичним радником Вишиваного⁴.

Після невдалих спроб будівництва української державності, зокрема й на династичних засадах (Гетьманат П. Скоропадського у 1918 р.), українська монархічна ідеологія розвивається політичною еміграцією у Німеччині та Австрії, знаходить значну підтримку в середовищах трудової еміграції у США. Головний ідеолог українського монархізму Липинський, запропонував своє бачення виняткової місії емігрантів у процесі державотворення. За його словами, 1918 р. „був тільки початком, якого помилки будуть виправлені і за яким пішли і підуть діла дальші, ось єдине оправдання існування нашого тут, на еміграції”⁵.

Відомо про вплив його консервативної думки на тодішню молоду генерацію політемігрантів, у своїй більшості вчорашніх прихильників соціал-демократії. Яскравий приклад ентузіазму, спричиненого серед емігрантської молоді працями Липинського – спогади М. Базілевського, де зокрема йдеться про рецепцію фундаментальної праці ідеолога консерватизму *Листи до хліборобів*. Як згадував цей колишній воїн армії УНР, який у 1920-х опинився на еміграції у Чехословаччині, він був „просто без пам'яті!” від книги Липинського: „Такої сили думки, логіки, форми виразу і болючого натхнення я ще не зустрічав ні колись ні в тепер прочитаному. А я вже читав, як тоді личило на революціонера, Чернишевського, Бакуніна, Рилеєва, Герцена і навіть пробував *Капітал* Маркса...”⁶.

³ В. Потульницький, *Український консервативний рух...*, с. 79– 89.

⁴ Ю. Терещенко, Т. Осташко, *Український патріот з династії Габсбургів*, Київ 2008, с. 93.

⁵ Т. Осташко, *В'ячеслав Липинський: постать на тлі доби*, „Український історичний журнал” 2007, № 2, с. 126.

⁶ М. Базілевський, В. Липинський, *Із циклю „На грані двох епох”*, [в:] *Вячеслав Липинський і його творчість*, Нью-Йорк 1961, с. 43.

У той час, як політична думка Липинського була назагал мало досяжною для Радянської України, вона знаходить прихильників у Східній Галичині, де потрапляє на благодатний ґрунт. З одного боку той ґрунт був підготовлений популяризацією у Галичині ідеї української династичної монархії, помітним розчаруванням панівною до недавня в політичному житті українців соціал-демократією, а з іншого – продуманою і цілеспрямованою працею найвпливовішої в Галичині української інституції – УГКЦ. Довід війни, соціальні потрясіння в Росії та Західній Європі стимулювали церкву до широкомасштабної організаційної та освітньої діяльності, спрямованої на зміцнення консервативних настроїв серед вірних. Наслідок виховної роботи – поява на галицькому горизонті молодого покоління української католицької інтелігенції, яке бере активну участь у суспільному та культурному житті краю. Характерно, що тогочасні західноукраїнські діячі лівого спрямування не без роздратування відзначали помітне зростання впливу духовенства на молодь, мовляв, серед підростаючого покоління почав панувати дух „освіченого клерикалізму”⁷. Саме ця галицька молодь з-під крила митрополита Андрія Шептицького у 1920-ті стає передовим загоном рецепцієтів гетьманської ідеї Липинського.

Двох вихідців з польської шляхти, Шептицького та Липинського, поєднувала спільність переконань щодо шляхів українського державотворення. Вже перед першою світовою митрополит неодноразово надавав „моральну та фінансову допомогу” видавничим проектам філософа-консерватора⁸. Дякуючи главі УГКЦ, Липинський в одному зі своїх листів наголошує, що слів підтримки, почутих від митрополита, він не забуде ніколи⁹.

Праці Липинського відіграли вирішальну роль у формуванні прихильного ставлення греко-католицького духовенства до гетьмансько-монархічної ідеї. За висновками польського історика Томаша Стрийка, „у Липинського існування народу зумовлювали три елементи: територія, держава та християнська культура, причому третій елемент був найважливішим”¹⁰.

⁷ В. Бобинський (реп.), *Орест Петрійчук. Про те, що люблю я. Еротика; Степан Семчук. Метеори. Поезії; Меріям. Вечірні смутки. Настрої/ Бобинський В. П. Гість із ночі: поезія, „Проза. Пблцистика. Літер. Критика. Переклади”, Київ 1990, с. 443.*

⁸ В. Gancarz, *My, szlachta ukraińska... Zarys życia i działalności Wacława Lipińskiego (1882–1914)*, Kraków 2006, с. 142.

⁹ Ibidem, с. 291.

¹⁰ Т. Stryjek, *Ukraińska idea narodowa okresu międzywojennego*, Wrocław 2000, с. 109.

Як зауважує український дослідник Михайло Гордієнко: „Будучи глибоко релігійною людиною, Вячеслав Липинський в основу розбудови нації і держави покладав віру в Бога, а релігію розглядав як визначальний національно-державотворчий фактор”¹¹. Такі переконання основоположника української консервативної думки не могли не заімпонувати духовенству.

Вплив монархічної ідеї авторства Липинського особливо помітний у видавничій та літературній діяльності молодшої генерації католицької інтелігенції, об'єднаної у 1920-ті навколо львівського часопису „Поступ”. Редактори та постійні автори цього журналу створили літературну групу „Логос”, яка пропагувала ідею т. зв. католицької літератури. Якщо на початках друкований орган цього середовища „Поступ” позиціонував себе як „студентський вісник” (1921–1926 рр.), то в другій половині 1920-х він виходить як „Вісник літератури й життя”, причому з гетьманською консервативно-католицькою орієнтацією. „Ми вже не студенти, ми громадяне, – заявили у 1929-му на шпальтах часопису його видавці. – В церковних справах визнаємо науку і авторитет Католицької церкви, в політично-національних коримося перед маєстатом української нації, уосібленим у правні Гетьмані і його Раді та поступаєм за вказівками української державницької ідеології, творцем якої є Липинський”¹². Редакторами часопису в його „гетьманський” період були поет, драматург і учений Григорій Лужницький та літературознавець, публіцист і видавець Олександр Мох. Процес зближення української католицької літератури та історіософії Липинського влучно описав один із письменників-логосівців Осип Лещук. Відповідаючи на запитання львівської газети „Новий час”, він між іншим зазначив: „Мене дуже заболіла наша національна руїна. Я шукав причин чому наш сорокміліоновий народ не виборов собі своєї держави, коли навіть народи й чисельністю й культурою менші здобули собі волю. Бо у нас не допомагає авторитет, а звідси еготизм, отаманія. Це гидра, що шматувала і трощить наші ідеали. Тому мусить піднести в нас авторитет, а зим, почуття відповідальності за свої вчинки. Це можна зробити літературою. Без Бога й релігії жадний авторитет неможливий. Для того я в своїх писаннях підношу: Бог і Вітчизна”¹³. Про велике зацікавлення „логосівців” консервативними ідеями Липинського пише дослідник творчості Лужницького професор

¹¹ М. Гордієнко, *Сутність та основні засади концепції української державності Вячеслава Липинського*, Автореферат дисертації кандидата політичних наук, Київ 1999, с. 15.

¹² „Поступ”, Львів 1929, № 1, с. 2.

¹³ Т. Салига, *Григор Лужницький і літературна група „Логос”*, Львів 1997, с. 114–115.

Леонід Рудницький: „Вони захоплювалися ними [ідеями – Р. К.], обговорювали їх між собою і оформлювали їх самостійно у своїх писаннях”¹⁴.

Яскравий приклад становлення суспільно-політичних поглядів молодого покоління греко-католицької інтелігенції – історія формування світогляду одного із „поступівців” – публіциста, історика, згодом монаха-василіанина Теофіла Коструби. Як згадує його близький приятель, редактор Олександр Мох: „Переломовим для духовного життя Теофіла стало простудювання творів В’ячеслава Липинського. Щолиш у творах цього найбільшого нашого історіософа Теофіл пізнав дійсну велич нашої історії, щолиш у *Листах до братів-хліборобів* віднайшов гідний провідник для життя нації. Та рівночасно почав призадумуватися над тим, як це можливе, щоб людина такої науки й характеру, як Липинський, рівночасно могла бути глибоко релігійна? [...] Теофіл не був людиною, яка робила б щонебудь поверховно, чи приставала б на половині дороги. Вписався на історичні науки на Львівському Університеті, бо хотів бути істориком; але рівночасно студював там же богословські науки, бо хотів пізнати релігійну правду. Глибокі студії та наскрізь чисте життя дали йому розв’язку релігійності Липинського: правдива наука веде до Бога, недоученість відвертає від Нього”¹⁵.

Натхненні ідеями Липинського письменники-логосівці представляють у своїй творчості ідеал христинської України „без хама” (хамство – у значенні бунт, хаос, відсутність ієрархії). Рудницький підкреслює особливо відчутний вплив філософської думки Липинського у драматургії Лужницького¹⁶. Інший представник угруповання письменників-католиків Степан Семчук концепцію українського консерватизму послідовно реалізовує в своїй поезії. В поемі *Аркан* Семчук звертається до своїх краян у формі наказу: „почуй мій друже, що ти не раб”, „не відступатись нікому, не подаватись назад! Лиш Богу одному поклін! За волю, за честь...”. Засудження сірого, охопленого ненавистю натовпу, з якого виринає смертоносне хамство, бачимо в поезії отця Василя Мельника: „Товпо! Товпо, з туловищем гадюки...”:

...мені нераз, товпо, здається,
що крихота твоїх мінливих рухів –
це той щабель, що ним в верхи проб’ється
усякий хам з-посеред одчайдухів!¹⁷

¹⁴ Л. Рудницький, *Драматургія Григора Лужницького*, [в:] *Затиски НТШ*, Львів 1992, т. ССХХІV, с. 186.

¹⁵ О. Мох, *Теофіл Коструба – учений-праведник*, [в:] Т. Коструба, *Нарис історії України*, Toronto 1961, с. 278.

¹⁶ Л. Рудницький, *op. cit.*, с. 186.

¹⁷ О. Василь Мельник, *Релігія і життя*, за заг. ред. проф. Р. Гром’яка, Татрол 1999, с. 123.

Після самоліквідації „Логосу” на початку 1930-х, справу „Поступу” продовжують близькі до митрополита Шептицького „Дзвони”. Як і в „Поступі”, чимало місця присвячено тут ідеям Липинського. Пам’яті померлого у 1931 р. батька-засновника українського консерватизму були присвячені два номери часопису (у червні 1931 р. та в червні 1932 р.). Симптоматично, що епіграфами до багатьох публікацій були цитати з творчості Липинського, що вказувало на глибокий внутрішній зв’язок між духовною кондицією народу та станом його політичної самореалізації¹⁸. Треба відзначити, що такі постійні співробітники „Дзвонів”, як історики В. Кучабський, В. Залозецький, М. Демкович-Добрянський, були членами Братства Українських Класократів-Монархістів – організації, створеної в еміграції з метою популяризації ідей Липинського¹⁹.

Саме в той час, коли часопис „Поступ” ставав на виразні гетьманські позиції, серед католицьких пропагандистів монархізму заблещув організаторським і публіцистичним талантом Осип Назарук. Замолоду прибічник радикальних ідей, внаслідок глибокої внутрішньої переоцінки цінностей, спричиненої поразкою української революції, вже в зрілому віці він переходить у табір консерваторів. „Досвід революційного часу, – пише дослідник епістолярної та мемуарної спадщини Назарука, – переконав його в необхідності сильної влади, зосередженої в руках одної людини, тобто легальної монархії в Україні”²⁰. Викладаючи свої погляди на єдиновладдя у статті *Монархія та її значення для українців*, новонавернений консерватор зазначає: „На етнографічних землях українського народу тільки тоді була державність, коли той народ признавав монархічний спосіб правління. А коли зачав буритися проти тої монархії – тоді його державність конала в крові. Отже, хто справді хоче незалежної української держави, той мусить хотіти також монархічної форми правління”²¹. Монархія для українського народу, переконаний Назарук, „це головна підстава, підвалина його самостійності”²². Повернувшись до Львова у 1927 р. із заокеанської еміграції, Назарук із запалом неофіта взявся за популяризацію концепції

¹⁸ М. Комариця, *Дзвони*, [в:] *Українські часописи Львова, 1848–1939*, т. 2: *1929–1939*, ч. 2: *1929–1939*, Львів 2003, с. 223.

¹⁹ *В’ячеслав Липинський та його доба*: Науковий збірник, відповідальний редактор Ю. Терещенко, Київ 2007.

²⁰ М. Дядюк, *В. Липинський на сторінках щоденника й у листах Осипа Назарука*, „Молода нація” 2002, № 4 (25), с. 128.

²¹ У. Кошетар, *Українська греко-католицька церква в суспільно-політичному житті України (1900–1939)*, Київ 2005, с. 45.

²² *Ibidem*.

Липинського, якою захопився у США²³. Надзвичайно важливим чинником у здійсненні „неомонархічної” ідеї він вважає церкву, причому наголошує на винятковій ролі УГКЦ: „...католицьке духовенство і католицька преса скорше зачали помагати в кристалізації українського монархістського руху, ніж православні”²⁴. Саме греко-католицизм, за висновками Назарука, послідовно виконує щодо українців націотворчу та націозахисну функцію: „Се Божим провидінням дана нашому народові найцінніша оборона і підстава кристалізації його правдивої сили”²⁵. Завдяки енергійності та великій відданості гетьманській ідеї, редагована цим невтомним громадським і культурним діячем клерикальна газета „Нова зоря” фактично стала трибуною гетьмансько-монархічної думки в Галичині. Саме на шпальтах цього видання, фінансованого окцидентальним табором УГКЦ, стараннями Назарука опубліковано низку історичних розвідок істориків державницького спрямування. Реалізацію ідеї гетьманської України Назарук вбачав у тісному зв’язку з просвітительською місією монархічного руху. Учені, публіцисти й письменники, які „розуміють вагу історії та традиції”, на його думку, повинні навчати народ пошани до „святої і дорогоцінної спадщини”²⁶. Таке розуміння місії українського монархізму надихнуло Назарука до написання історичної повісті *Роксоляна. Жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця* (1930), що стала справжнім бестселером у тридцяті роки. Як твердив автор повісті, величний, сповнений енергії та оптимізму, образ „наймогутнішої з тодішніх жінок”, душа якої не втратила „вічного ідеалу Божого”, достойний того, аби український народ віддав йому належну шану²⁷. У думках письменника про роль сильної, натхненної з гори особистості в час бездержавності народу прочитується переконання автора у винятковій місії національних еліт, які вміють погодити земне з Божим. У коментарях до повісті Назарук в популярній формі виклав ідеї Липинського. Особливу увагу в *Примітках і поясненнях*

²³ Назарук і Липинський: історія їхньої дружби та конфлікту, [в:] І. Лисяк-Рудницький, *Історичні есе*, Київ 1994, т. 2, с. 173–245; Т. Сидорчук, *Гетьманський рух у Сполучених Штатах Америки та Канаді в міжвоєнний період як історико-політичне та світоглядне явище*, „Київська старовина” 2001, № 6, с. 101–116; Т. Сидорчук-Потульницька, *Гетьманський рух напередодні Другої світової війни та Осип Назарук*, „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Праці історико-філологічної секції”, Львів 1999, т. ССХХХVIII, с. 236–253.

²⁴ М. Дядюк, *op. cit.*, с. 147.

²⁵ У. Кошетар, *op. cit.*, с. 50.

²⁶ *Ibidem*, с. 44.

²⁷ О. Назарук, *Примітки і пояснення*, [в:] О. Назарук, *Роксоляна. Жінка халіфа й падишаха Сулеймана Великого, завойовника і законодавця*, Львів 1930, с. 297.

до *Роксолани* він присвятив питанням територіального патріотизму та пошани до авторитету лідера нації. „Територія (земля), – наголошує белетрист, – рішає в першій мірі про приналежність людини, а тим самим і про її духа та творчість”²⁸. Натякаючи на аналогії між бездержавністю шістнадцятого сторіччя та сучасним йому періодом, письменник-гетьманець однозначно заявляє: „Живемо в часі переломовім, коли важиться власне наша доля. Коли потрафимо при помочі твердої моралі, ясної ідеї й дисципліни приготувитися до здобуття своєї держави, будемо колись становити окрему силу. А як пустим вереском і руїнництвом, зруйнуємо в народі всяку пошану до свого Авторитету, – тоді і вся наша творчість і всі пам’ятки по ній увійдуть у склад чужих культур”²⁹. Риторика пропагандиста гетьмансько-монархічної ідеї у такого типу твердженнях очевидна.

Треба відзначити, що вдала спроба Назарука поширювати консервативні ідеї через популярну історичну белетристику в міжвоєнній Галичині була далеко не поодинокую. На той час історична проза з виразними мотивами героїзації та ідеалізації української давнини, возвеличення непересічних постатей минулого переживала справжній бум. Романи й повісті „для скріплення серць” були своєрідною психотерапією для українського суспільства, приголомшеного поразкою в національно-визвольних змаганнях рр. Атмосфера гарячкового пошуку в минулому відповідей на пекучі питання сучасності, що панувала у міжвоєнній Галичині, однаковою мірою наклала свій відбиток на творчість письменників різних світоглядних переконань. Втім, аналізуючи ідейну спрямованість та змістове наповнення тогочасної історичної прози, можна зробити висновок, що печать зміцнілої консервативної ідеї лягла на творчість представників широкого спектру політичної думки, включно з радянофілами (напр., творчість В’ячеслава Будзиновського). Зацікавлення сильними характерами державних мужів (князів, гетьманів), конфліктами між вольовими особистостями та стихійною масою, великими звитягами минулого – характерні ознаки історичної прози періоду динамічного поширення консерватизму в галицьких та еміграційних середовищах. Відомі факти, що свідчать про ідейну близькість популярних прозаїків міжвоєнн्या з консервативними колами. До прогетьманської „Політики” (1925–1926 рр.) дописував Богдан Лепкий, на шпальтах „Нової зорі” свої твори публікував Антін Лотоцький, у дусі консервативної ідеології неодноразово висло-

²⁸ Ibidem, n. 300.

²⁹ Ibidem, c. 301.

влювався Андрій Чайковський. Характерно, що Чайковський, як і Назарук, зблизився з консервативними греко-католицькими середовищами після драматичних подій української національної революції. Цей колишній діяч ліберального табору, відомий галицький адвокат, настільки глибоко пережив невдачу державотворення, що близький був до самогубства³⁰. Його рефлексії на тему національного будівництва, викладені у спогадах *Чорні рядки* (1930), перегукуються з ідеями, проголошуваними гетьманцями-консерваторами. Описуючи широку панораму процесу здобування державності 1918–1919 рр., Чайковський причину українських невдач вбачає в недалекоглядності галицької інтелігенції, що в своїй більшості піддалася впливам соціалістичної „антимілітарної” пропаганди. У момент великих історичних можливостей український народ, заражений недугою неповноцінності, нагадував „тіло без душі”. Годі розпізнати колишнього ліберала в письменникові, який наприкінці 1920-х писав, що після „листопадового зриву” українцям забракло „сильної руки” з „нагайкою”³¹.

Характерною особливістю галицького міжвоєнного „занурення” в історію є особливе зацікавлення місцевою княжою традицією: видатними володарями Галицько-Волинської землі, пам’ятками, пов’язаними зі славним минулим, атрибутами князівсько-королівської влади. Героїці княжої доби присвячені історичні романи популярних белетристів: Івана Филипчак (*Будівничий держави, Княгиня Романова, Іванко Бердадник, Дмитро Детько*), Катрі Гриневичевої (*Шестикрилець, Шоломи в сонці*), Юліана Опільського (*Золотий лев*), низка оповідань для дітей Антіна Лотоцького (*Княжа слава*). Саме у середньовічному минулому рідного краю шукає образу ідеальної держави Филипчак – один із найбільш плідних авторів історичної прози періоду міжвоєнтя. Галицька інтелектуальна атмосфера 1920–1930-х, назначена консервативною ідеєю, відлунює у Филипчачових спробах відтворити глибокий „сакральний характер князівської влади, зв’язки князя із ввіреною йому в опіку „землею” (тобто землею й людьми), що розцінювалось як „причастя”, євхаристичний акт жертви тіла і крові, який символізував ототожнення володаря з землею”³².

³⁰ А. Чайковський, *Чорні рядки. Мої спомини за час від 1 листопада 1918 р. до 13 травня 1919 р.*, [в:] А. Чайковський, *Спогади. Листи. Дослідження*, гол. упор. Б. Якимович, Львів 2002, с. 207.

³¹ Ibidem, с. 269–273.

³² Б. Денисюк, *Історична проза Івана Филипчак: проблематика і поетика*: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, Київ 2006, с. 14.

Власне з думкою про популяризацію славного галицько-волинського минулого було здійснено один із помітніших просвітницьких проєктів міжвоєнних клерикально-консервативних середовищ – переклад українською мовою та видання *Галицько-Волинського літопису*. Перекладач та автор коментарів – логосівець Теофіль Коструба наголошує на тому, що його переклад „призначений, очевидно, не для фахівців, а для масового читача”³³. У вступі до перекладу Коструба, який на час видання книги був уже достатньо відомим серед галицьких гетьманців, звертає увагу на могутність галицьких володарів Ярослава Осмомисла, Романа Великого та Данила Галицького, які „витягали руки по Київ, щоби стати „царями й самодержцями всієї Руси-України”³⁴. Перекладач підкреслює, що автор літопису після згадки про коронацію в Дорогичині Данила Романовича припиняє називати його князем, натомість послідовно вживає титулу „король”. Цікаво, що й собі, услід за літописцем, монархіст Коструба називає видатного галицького князя не інакше як „король Данило”³⁵.

Духові помітного зацікавлення серед галицьких інтелектуальних еліт монаршим минулим рідного краю відповідала й динамічна пам’яткоохоронна діяльність УГКЦ. Археологічні розкопки в Крилосі, що проводились у 1930 рр. за фінансового сприяння митрополита Шептицького, значно підсилили атмосферу захоплення ідеалізованою середньовічною історією серед західноукраїнської творчої інтелігенції. Сенсаційні відкриття Ярослава Пастернака, здійснені на місці древньої галицької столиці, „викликали колосальний резонанс у національно-культурному житті галицьких українців. Атмосфера бурхливого творчого піднесення (творчість Олени Кульчицької, Антона Павлося, Юліана Дороша та ін.), яку витворили фінансовані Церквою розкопки в давньому Галичі, панувала до початку осені 1939 року”³⁶.

Таким чином, напередодні вибуху Другої світової війни чимало діячів української культури, близьких до галицьких клерикальних середовищ, перебували під прямим або ж опосередкованим впливом монархічної ідеї.

³³ Т. Коструба, *Замітка до перекладу*, [в:] *Галицько-Волинський літопис*, Переклав і пояснив Т. Коструба, Львів 1936, с. 23.

³⁴ Т. Коструба, *Про українські літописи...*, с. 14.

³⁵ *Ibidem*, с. 20.

³⁶ М. Бандрівський, *Пам’яткоохоронна діяльність Церкви в контексті національно-культурного руху в Галичині (кінець XIX–XX ст.)*: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, Львів 2001, с. 1.

Саме їхніми стараннями, внаслідок широкої культурно-просвітницької діяльності, часто підтримуваної церквою, поняття про українську монархію заіснувало в масовій свідомості українців Галичини щонайменше як пам'ять про „золотий” період національної державності.

Streszczenie

Idea monarchiczna źródłem inspiracji dla działaczy kultury ukraińskiej z kręgu Kościoła greckokatolickiego (lata 1920–1930)

Artykuł przedstawia wpływ hetmańsko-monarchicznej idei na działaczy ukraińskiej kultury, związanych w okresie międzywojennym z Kościołem greckokatolickim. Pokazano formy oddziaływania i elementy wpływów politycznej koncepcji teoretyka ukraińskiego konserwatyzmu Wiaczesława Łypyńskiego na pisarzy, publicystów i wydawców reprezentujących w 1920–1930 latach „katolicki” nurt w literaturze. Szczególną uwagę zwrócono na rolę działaczy kultury w procesie popularyzacji konserwatywnej myśli wśród ukraińskiej ludności międzywojennej Rzeczypospolitej.

Summary

The monarchical ideas as a source of inspiration for the Ukrainian cultural activism influenced by the Greek Catholic Church in 1920–1930

The article refers to the influences of the hetman as well as the monarchical idea on the Ukrainian cultural activism in the interwar period that is linked with the Greek Catholic Church. In this paper the influence of the Ukrainian conservatism activist Wiaczesław Łypyński on the journalism, the writers as well as the editors in the interwar period have been showed. The great attention has been paid to the role of Ukrainian activist in popularization of conservatism idea among the Ukrainian population of the interwar period in Poland.